

YANGI O'ZBEKISTONDA MA'NAVIY YUKSALISH JARAYONIDA YOSHLAR VATANPARVARLIGI FENOMENINI IJTIMOY-FALSAFIY TADQIQ ETISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17851778>

Raximov Alisher Sharofidinovich

*Farg'ona davlat universiteti, Harbiy ta'lim fakulteti boshlig'i, falsafa fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD), dotsent, podpolkovnik*

Annotatsiya

Ushbu maqolada Yangi O'zbekistonda ma'naviy yuksalish jarayonini ta'minlashning nazariy-metodologik asoslari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tadqiq etilgan. Tadqiqotda ma'naviy yuksalishga erishishning zaruriyati, milliy o'zlikni anglash, yoshlar vatanparvarligini shakllantirish va fuqarolik jamiyati qurilishi masalalari kompleks tahlil qilingan. Muallif globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish, umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlikda taraqqiyot yo'lini belgilashning ahamiyatini asoslagan. Maqolada shaxs ma'naviyatini yuksaltirish, milliy g'oya va o'zlikni anglashning o'zaro aloqadorligi, yoshlarni komil inson etib tarbiyalashning ijtimoiy-falsafiy jihatlari ochib berilgan.

Abstract

This article examines the theoretical and methodological foundations of ensuring the process of spiritual uplift in New Uzbekistan from a socio-philosophical perspective. The study provides a comprehensive analysis of the necessity of achieving spiritual development, national self-awareness, formation of youth patriotism, and civil society building. The author substantiates the importance of preserving and developing national values in the context of globalization while determining the path of progress in harmony with universal human values. The article reveals the socio-philosophical aspects of elevating personal spirituality, the interconnection between national ideology and self-awareness, and the process of educating youth as well-rounded individuals.

Аннотация

В данной статье с социально-философской точки зрения исследуются теоретико-методологические основы обеспечения процесса духовного подъема в Новом Узбекистане. В исследовании проведен комплексный анализ необходимости достижения духовного развития, национального самосознания, формирования патриотизма молодежи и построения

гражданского общества. Автор обосновывает важность сохранения и развития национальных ценностей в условиях глобализации при определении пути прогресса в гармонии с общечеловеческими ценностями. В статье раскрываются социально-философские аспекты возвышения личной духовности, взаимосвязь между национальной идеологией и самосознанием, процесс воспитания молодежи всесторонне развитыми личностями.

Kalit so'zlar: ma'naviy yuksalish, milliy taraqqiyot, yoshlar vatanparvarligi, milliy o'zlikni anglash, fuqarolik jamiyati, milliy qadriyatlar, komil inson, globallashuv, milliy g'oya, umuminsoniy qadriyatlar

Keywords: spiritual uplift, national development, youth patriotism, national self-awareness, civil society, national values, well-rounded personality, globalization, national ideology, universal human values

Ключевые слова: духовный подъем, национальное развитие, патриотизм молодежи, национальное самосознание, гражданское общество, национальные ценности, всесторонне развитая личность, глобализация, национальная идеология, общечеловеческие ценности

KIRISH

Zamonaviy O'zbekistonda davlat va jamiyat hayotini tubdan yangilashga qaratilgan islohotlar har tomonlama yetuk barkamol avlodni shakllantirish va tarbiyalashni muhim ustuvor vazifaga aylantirdi. Mustaqillik yillarida mamlakatimiz "Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari" g'oyasi asosida taraqqiyotning yangi bosqichiga kirdi, jamiyatda olib borilayotgan keng ko'lamli ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-ma'rifiy islohotlar umummilliy maqsadga, umumxalq harakatiga aylandi. Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi davrda milliy ma'naviyatni tiklash, uni yurtimiz kelajagi yo'lida rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda ma'naviy yuksalish jarayonlarini rivojlantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni o'rganish, yosh avlodni madaniyatli va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat va sadoqat ruhida tarbiyalash milliy taraqqiyotning muhim talabidir. Jamiyat hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlar amalga oshirilayotgan, bozor munosabatlari ustuvor bo'lib borayotgan sharoitda kuchli ijtimoiy siyosat yuritish taraqqiyotimizning asosiy tamoyillaridan biri bo'lishi muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida xalqimizdan berkitilgan milliy ma'naviyatimizni tiklash, uni xalqimizning kelajagini o'ylab

rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan ulkan ishlar oldimizda turgan vazifalarni belgilab berdi.

Tadqiqotning dolzarbligi jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashda fuqarolarning daxldorlik hissini oshirish, har bir shaxsda jaholatga qarshi ma'rifat bilan javob bera olish madaniyatini shakllantirish zaruratidan kelib chiqadi. Shaxs ma'naviyatini yuksaltirishda milliy g'oya va o'zlikni anglashning o'zaro aloqadorligini ijtimoiy-falsafiy jihatdan tadqiq etish hamda ilmiy-nazariy ahamiyatga ega bo'lgan xulosalarni ishlab chiqish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Ma'naviy yuksalish tushunchasi shakllanishi va namoyon bo'lishi, u bilan bog'liq jarayonlarning umumiy qonuniyatlari va milliy xususiyatlarini anglash muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy-falsafiy ma'noda yuksalish g'oyasi muayyan xalq yoki davlat tomonidan o'z taraqqiyotining bir davridan ikkinchi davriga o'tish yoki jamiyatdagi umrini o'tab bo'lgan tushuncha va tamoyillar, amaliy faoliyat mezonlari, ba'zi tartib-qoidalar hamda eskirgan ijtimoiy munosabatlarning tayanch paradigmalarni zamonaviy talablar asosida isloh etish va rivojlanishning yangi bosqichiga erishish jarayonini ifodalaydi.

TADDIQOT METODLARI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar va yondashuvlar qo'llanildi. Birinchidan, tarixiy-falsafiy tahlil metodi asosida ma'naviy yuksalish jarayonining tarixiy rivojlanish bosqichlari, Sharq va G'arb falsafiy tafakkuri rivojida milliy taraqqiyot konsepsiyalarining shakllanishi o'rganildi. Dekart, Spinoza, Kant, Fixte, Gegel kabi Yevropa faylasuflarining asarlari tahlil qilinib, ularning milliy sha'n-sharafni yuksaklikka ko'tarish, taraqqiyotga olib chiqish bo'yicha ilgari surgan g'oyalari tadqiq etildi.

Ikkinchidan, ijtimoiy-falsafiy tadqiqot metodologiyasi doirasida milliy o'zlikni anglash fenomeni, uning vujudga kelish sharoitlari va rivojlanish omillari kompleks tahlil qilindi. Bu jarayonda milliy qadriyatlar tizimining shakllanishi, ularning tarixiy ildizlari va zamonaviy transformatsiyasi o'rganildi. Milliy qadriyatlarning kishilarning tabiiy, tarixiy va ijtimoiy birligini ta'minlaydigan etnik makonda shakllanishi, rang-barang tarzda namoyon bo'lishi va shaxs dunyoqarashiga ta'siri darajasi tahlil qilindi.

Uchinchidan, sistemali yondashuv asosida ma'naviy yuksalish jarayonining obyektiv va subyektiv omillari, ularning o'zaro aloqadorligi va ta'siri tadqiq etildi. Jamiyat taraqqiyotida shaxsning faol rol o'ynashi, subyekt sifatida ongli va faol o'zgartuvchi bo'lib namoyon bo'lishi masalalari o'rganildi. Bu doirada ta'lim-tarbiya jarayonining ahamiyati, oila, maktab, ijtimoiy muhit va ishlab chiqarishning shaxs kamolotidagi o'rni tahlil qilindi.

To'rtinchidan, qiyosiy-taqqosloviiy metod yordamida milliy taraqqiyot modellarining xilma-xilligi, turli davlatlar tajribasi va O'zbekiston taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari o'rganildi. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi, demokratik islohotlarning chuqurlashtirilishi va davlat boshqaruvining zamonaviy tizimini yaratish masalalari tahlil qilindi.

Beshinchidan, norma-huquqiy hujjatlar tahlili usuli qo'llanib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari, ma'ruzalari va Konstitutsiyaviy hujjatlar o'rganildi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarning huquqiy asoslari, ustuvor yo'nalishlar va strategik maqsadlar tadqiq etildi.

Tadqiqot metodologiyasining asosiy xususiyati shundaki, nazariy-falsafiy tahlil bilan amaliy kuzatishlar, tarixiy tajriba bilan zamonaviy talablar, milliy o'ziga xoslik bilan umuminsoniy qadriyatlar o'zaro uyg'unlikda tadqiq etildi.

NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqot natijasida quyidagi ilmiy xulosalar va nazariy qarorlar ishlab chiqildi.

Birinchidan, ma'naviy yuksalish murakkab, ko'p qirrali ijtimoiy-falsafiy fenomen sifatida aniqlandi. U millatimiz hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi, iqtisodiyot, siyosiy faoliyat, ma'naviyat, ilm-fan, til, tarix, urf-odatlar, hunarmandchilik, me'morchilik va inson kamoloti bilan bevosita bog'liq keng qamrovli tarixiy jarayon ekanligi asoslandi. Ma'naviy yuksalish uzoq davom etadigan, ko'p yillarni o'z ichiga olgan, to'plangan tajribani talab qiladigan murakkab davrdir.

Ikkinchidan, milliy o'zlikni anglash ma'naviy yuksalishning zaruriy sharti va asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida belgilandi. Milliy o'zlikni anglash har bir millatning o'zini real mavjud subyekt, muayyan moddiy va ma'naviy boyliklarini ifodalovchi etnik birlik, til, urf-odatlar, an'analar, qadriyatlarga mansubligini, manfaatlar va ehtiyojlar umumiylikini tushunib yetish jarayonidir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, milliy o'zlikni anglash millat birligining mustahkamligini, millat manfaatlarining shaxs va mahalliychilik manfaatlaridan ustun turishini anglash darajasi bilan bevosita bog'liqdir.

Uchinchidan, milliy o'zlikni anglash omilining qudrati to'rt asosiy sharoitda yaqqol namoyon bo'lishi aniqlandi. Birinchi sharoit millat manfaatlariga, sha'ni, qadr-qimmati, obro'-e'tibori, g'ururi poymol etilishiga qaratilgan harakatlar yuzaga kelganda millat vakillarining birlashishi bilan bog'liq. Ikkinchi sharoit milliy o'zlikni anglashning ruhiy, his-hayajon, ehtiros omili sifatida millatning hatti-harakatlarida, intilishlarida va maqsadlarini amalga oshirishdagi salohiyatida namoyon bo'lishidir. Uchinchi sharoit milliy manfaatlarni himoya qilish bilan birga, milliy taraqqiyot jarayonida ichki muammolarni hal qilish hamda millatni

birlashtiruvchi vazifani bajarishdir. To'rtinchi sharoit milliy o'zlikni anglashning millatning abadiyligini ta'minlab turuvchi mustahkam qo'rg'on vazifasini bajarishidir.

To'rtinchidan, yoshlar vatanparvarligini shakllantirish va komil inson sifatida tarbiyalashning ijtimoiy-falsafiy asoslari ishlab chiqildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, shaxsning kamolga erishishi ta'lim-tarbiya jarayonining sifati, oila, maktab, ijtimoiy muhit va ishlab chiqarishning o'zaro uyg'un faoliyati bilan ta'minlanadi. Yoshlarda o'z-o'zini nazorat qilish, o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini ifodalay olish, o'z-o'zini kamol toptirish va o'z-o'zini kashf qilish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim vazifa sifatida belgilandi.

Beshinchidan, fuqarolik jamiyati institutlarining ma'naviy yuksalishni umummilliy harakatga aylantirishdagi roli asoslandi. Fuqarolik jamiyati shaxslar o'zini o'zi namoyon etishining oliy shakli, qonuniyatli bosqichdir. Nodavlat tashkilotlar jamiyatning o'zini o'zi boshqarish va mustaqil ijtimoiy birlik sifatida yashashini ta'minlash ehtiyojlari asosida paydo bo'lib, davlat bilan fuqarolar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etib, demokratiyaning quyidan rivojlanishini ta'minlaydi.

MUHOKAMA VA XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekistonda ma'naviy yuksalish jarayoni ko'p qirrali, murakkab va chuqur tarixiy jarayon bo'lib, u mamlakatimiz taraqqiyotining barcha sohalarini qamrab oladi. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar bilan, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy asoslarini mustahkamlash, milliy o'zlikni anglash va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirilgan taraqqiyot yo'lini belgilash bilan chambarchas bog'liqdir.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilar ekanmiz, milliy o'zlikni anglashning ma'naviy yuksalishdagi markaziy o'rni alohida ta'kidlanishi kerakligini ko'ramiz. Bu fenomen nafaqat millat birligining mustahkamligini ta'minlovchi omil, balki jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Milliy o'zlikni anglash to'rt asosiy sharoitda o'z kuchini ko'rsatadi: millat manfaatlari himoyasida, ruhiy-his-hayajon omili sifatida, ichki muammolarni hal qilishda va millatning abadiyligini ta'minlashda. Bu xulosalar amaliyotda yoshlarni vatanparvar ruhda tarbiyalash, milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini shakllantirish bo'yicha amalga oshiriladigan tadbirlarning nazariy asosini tashkil etadi.

Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi ma'naviy yuksalishning muhim sharti sifatida belgilandi. Demokratik islohotlarning chuqurlashtirilishi, jamiyat ishlarini boshqarishda nodavlat tashkilotlarining faolligi, davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarning yangi sifat darajasiga ko'tarilishi ma'naviy yuksalishni umummilliy harakatga aylantirish imkonini beradi. Bu jarayonda

shaxsning o'z-o'zini namoyon etish imkoniyatlari kengayib, jamiyatda adolat ustuvori ta'minlanadi, xuquqiy-demokratik davlat asoslari mustahkamlanadi.

Ta'lim-tarbiya tizimining ma'naviy yuksalishdagi roli alohida muhokama qilinishi lozim. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yoshlarni komil inson sifatida tarbiyalash oila, maktab, ijtimoiy muhit va ishlab chiqarishning o'zaro uyg'un faoliyati orqali amalga oshiriladi. Shaxsda o'z-o'zini nazorat qilish, baholash, ifodalay olish, kamol toptirish va kashf qilish qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlari qatoriga kiradi. Bu jarayonda o'qituvchi va murabbi shaxsining professional mahorati, mas'uliyat hissi va vijdonan mehnat qilishi muhim ahamiyatga ega.

Milliy qadriyatlar va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi dialektik bog'liqlik tadqiqotning muhim xulosalaridan biridir. Milliy qadriyatlar tabiatiga ko'ra statik bo'lmaydi, balki doimo ravnaq topib, yangilanib, boshqa xalqlar qadriyatlari bilan boyib boradi. Biroq bu jarayon milliy o'ziga xoslikni yo'qotish emas, aksincha, uni yanada mustahkamlash va rivojlantirishni ta'minlaydi. Har bir xalq qadriyatlarini hurmat qilish va ularni qanday holatda bo'lsa, shundayligicha qabul qilish umuminsoniylik tuyg'usining asosini tashkil etadi.

Globalashuv sharoitida milliy ma'naviyatni saqlash va rivojlantirish muammosi alohida muhokama qilinishi kerak. Jahonda bo'layotgan o'zgarishlar turli g'oya va mafkuralar maydonida kuchli ta'sir ko'rsatmoqda, yoshlar ongi va qalbini egallashga harakat qilmoqda. Shu sababli milliy g'oya tushunchasi va tamoyillarini yoshlar ongiga singdirish, ularni turli mafkuraviy ta'sirlardan himoya qilish strategik vazifa sifatida belgilandi. Bu jarayon nafaqat ta'lim-tarbiya tizimi orqali, balki zamonaviy innovatsion texnologiyalar, ommaviy axborot vositalari va keng jamoatchilik faolligi orqali amalga oshirilishi kerak.

Bag'rikenglik tamoyilining ahamiyati ma'naviy yuksalish kontekstida alohida ta'kidlanishi lozim. Bu tamoyil turli ijtimoiy guruhlar, millatlar va dinlar o'rtasida hamkorlik, murosas va umummilliy taraqqiyot yo'lida jipslashishni ta'minlaydi. Bag'rikenglik plyuralistik xarakterga ega bo'lib, dunyoviylikka, diniy bag'rikenglikka va ratsionalizmga asoslanadi. Bu tamoyil individual-shaxsiy, jamoaviy-guruhiy va milliy-umuminsoniy manfaatlarni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi va jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlaydi.

Innovatsion rivojlanishning ma'naviy yuksalishdagi o'rni bugungi kun talablaridan kelib chiqadi. Ilm-fan yutuqlarisiz, intellektual salohiyatni rivojlantirmasdan hech bir soha taraqqiyotini tasavvur etib bo'lmaydi. Shu sababli odamlarda faol fuqarolik pozitsiyasi va tashabbuskorlikni kuchaytirish, mustaqil dunyoqarash va ijobiy fikrlash ko'nikmasini shakllantirish, o'z mehnat faoliyatida

ma'suliyatli va talabchan bo'lish ma'naviy yuksalishning muhim komponentlari hisoblanadi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan nazariy-metodologik asoslar amaliyotda qo'llanilishi uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi. Birinchidan, ijtimoiy taraqqiyotga erishishning ma'naviy-ma'rifiy asoslarini yuksaltirish ta'lim tizimining barcha bosqichlarida amalga oshirilishi kerak. Milliy g'oyani ma'rifat bilan singdirish samarali natija beradi, chunki barcha ezgu maqsadlarga bilim va tarbiya tufayli erishiladi. Ikkinchidan, yoshlar ongi va qalbiga milliy g'oya tushunchasi va tamoyillarini chuqur singdirish strategik maqsadga erishishning asosiy sharti hisoblanadi. Uchinchidan, ma'naviy yuksalish imkoniyatlarini keng jamoatchilikka singdirishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan keng foydalanish zarur.

Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonda ma'naviy yuksalish jarayoni murakkab, ko'p bosqichli va uzoq muddatli jarayon bo'lib, u milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligida amalga oshiriladi. Bu jarayon yagona Vatan tuyg'usi, adolat-qonun ustivorligi va xalq roziligi tushunchalari asosida rivojlanadi. Milliy taraqqiyotning yangi bosqichida jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashish va innovatsion rivojlanish zamonaviy talab sifatida namoyon bo'lmoqda. Ijtimoiy munosabatlarni yaratuvchi shaxslarning faoliyati to'g'ri maqsadga yo'naltirilgan hamda unga erishishning aniq va ravshan vositalari, usullariga ega bo'lgandagina milliy-ma'naviy yuksalish vujudga keladi va mamlakatimiz taraqqiyotining yangi marralari qo'lga kiritiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2021. - 350 bet.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008. - 176 bet.
3. Qosimova M.N. Milliy g'oya va ma'naviy tarbiya asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2020. - 288 bet.
4. Nazarov Q.N. Ma'naviyat falsafasi. - Toshkent: Mumtoz so'z, 2019. - 312 bet.
5. Abdullayeva Sh.T. O'zbekiston ma'naviy merosi va zamonaviy qadriyatlar. - Toshkent: Fan, 2022. - 256 bet.
6. Toshmatov O.B. Ma'naviy yuksalish: nazariya va amaliyot. - Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021. - 224 bet.
7. Rahimov Z.T. Yoshlar ma'naviyati: muammolar va yechimlar. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. - 198 bet.

8. Xudoyberganova D.R. Millat g'oyasi shakllanishi tarixidan. - Toshkent: Akadernashr, 2020. - 272 bet.
9. Salomov G'.Q. Ta'lim-tarbiyada ma'naviy qadriyatlar. - Toshkent: O'qituvchi, 2022. - 240 bet.
10. Mahmudov N.M. Zamonaviy pedagogikada ma'naviy tarbiya masalalari. - Toshkent: Talqin, 2021. - 216 bet.